

термінологічне поле мовних засобів, яке вживається для опису цього явища, опрацьовано ретельно, тому у сучасній лінгвістиці розглядається можлива інтеграція різноманітних лінгвістичних напрямів з об'єктивними даними нейрофізіології та психології. Важливим є те, що здобутки вітчизняних та зарубіжних учених переконливо свідчать про лінгвокогнітивну природу поетичного ритму зокрема, і відтак про лінгвокогнітивний вектор дослідження ритму віршованих текстів.

Перспективи дослідження поетичного ритму вбачаються у подальшому науково-теоретичному обґрунтуванні лінгвокогнітивної природи ритмічної організації англomовних віршованих текстів з її експериментальною верифікацією даних. На нашу думку, важливим є розвиток ідей когнітивної поетики, зокрема теорії емоційного резонансу, у поєднанні з традиційними експериментально-фонетичними дослідженнями ритмічних параметрів актуалізації англomовних віршованих текстів з метою наближення до вирішення проблематики кореляції та взаємозв'язку елементів мови з ментальними процесами мовця.

Література

- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с. Блок А. Собрание сочинений / А. Блок. – М.-Л.: Гослитиздат., Т. 7, 1963. – 544 с. Валігура О.Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців) [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови», 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О.Р. Валігура; Київ. нац. лінгвістичний ун-т. – К., 2010. – 484 с. Вольфовська О. О. Ритмічна організація промов сучасних політичних діячів Німеччини (експериментально-фонетичне дослідження) [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 / О.О.Вольфовська; Київ. нац. лінгв.ун. – К., 2012. – 221с. Воробйова О. П. Поетика хвиль в контексті емоційного резонансу (нарис з когнітивної емотіології) // Мова, культура й освіта в сучасному світі. 36. наук. праць до 90-річчя д.філол.н., проф. Романовського О. К. / Відп. ред. Стишов О.А. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2008. – С. 126 – 135. Воробйова О. П. Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях / О. П. Воробйова // Мова. Людина. Світ. До 70 річчя проф. М. П. Кочерга на : [відп. ред. Тараненко О. О.] – К., 2006. – С. 72 – 86. Дечева С. В. Когнітивна силабика / С.В.Дечева. – М.: Диалог-МГУ, 1998. – 215 с. Калита А.А. Синергетизм порождения и актуализации фоноконцепта // Наукoві записки. – Вип. 96 (2). Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2011. – С. 213 – 219 (у співавторстві з Тараненко Л. І.). Красовська І. В. Лінгвокогнітивні особливості просодичного оформлення англійських висловлень на позначення позитивних емоцій (експериментально-фонетичне дослідження) [Текст] : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / І.В.Красовська; Київський нац. лінгвістичний ун-т. – К., 2009. – 20 с. Ларькова Н.Л. Историческое развитие ритма как образно-композиционного средства в [Текст] : автореф. дис. ... канд.ист.наук: 17.00.09 / Н. Л. Ларькова. – Барнаул : [б. и.], 2006. – 22 с. ЛЭС. [Лингвистический энциклопедический словарь](#) / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 683 с. Проблема біологічних ритмів у фізіології і медицині, в збірці: Біологічні ритми в механізмах компенсації порушених функцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vseslova.com.ua/word> – Назва з екрану. Тынянов Ю. Н. Проблема стихотворного языка / Ю. Н. Тынянов. – М.: URSS. Ком. Книга, 2007. – 184с. Харкевич Г. І. Відображення стану тривоги персонажа в англomовній художній прозі: семантико-когнітивний та наративний аспекти : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Г.І.Харкевич; Київський нац. лінгвістичний ун-т. – К., 2007. – 20 с. *Философский словарь*. [Електронний ресурс] Режим доступу <http://enc-dic.com/philosophy/Ritm-2035.html> Attridge D. Poetic Rhythm: An Introduction / Derek Attridge. – Cambridge University Press, 1995 – 274 p. Giraud A, Poeppel, D. Cortical Oscillations and Speech Processing Emerging Computational Principles and Operations // Nature Neuroscience [сайт]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nature.com> (18.03.2012) – Назва з екрану. Laver, J. Principles of Phonetics / J.Laver. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 707 p. Lilja E. Towards a Theory of Aesthetic Rhythm [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gu.se> (01.01.2007) – Назва з екрану. Tatham M. Cognitive Phonetics / M. Tatham // Advances in Speech, Hearing and Language Processing. – London: JAI Press, 1990. – Vol. 1 – PP. 193 – 218.

УДК 811.111:81'373.612.2:070

КОВАЛЕНКО Р.В.

(Запорізький національний університет)

МЕТАФОРИЧНЕ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУ WAR В АНГЛОМОВНІЙ ПРЕСІ

У статті розглядаються найбільш фреквентні моделі метафоричного втілення концепту WAR.

Ключові слова: концептуальна метафора, концепт, схема образу, метафорична модель.

Коваленко Р. В. Метафорическое воплощение концепта WAR в англоязычной прессе. В статье рассматриваются наиболее фреквентные модели метафорического воплощения концепта WAR.

Ключевые слова: концептуальная метафора, концепт, схема образа, метафорическая модель.

Kovalenko R.V. Metaphorical Realization of Concept WAR in the English Press. The article deals with the most frequently used models of metaphorical realization of concept WAR.

Key words: conceptual metaphor, concept, image schema, metaphorical model.

Поряд зі словотворчими моделями результатом лінгвокреативного мислення людини є також така універсальна модель як метафора. Метафора – один із самих загадкових феноменів людського мислення й мови. Не дивно, що дослідження метафори, початок якому було покладено в античні часи в рамках рішення проблеми поетики й риторики (Аристотель, Квинтиліан, Деметрій, Цицерон, Теофраст), триває й у наш час, тому про сформовану загальну теорію метафори на сьогоднішній день говорити не доводиться. Існування величезної кількості напрямків, що вивчають сутність метафори, можна пояснити різноманіттям даного мовного явища, складністю механізму його утворення, різними функціями й типами метафор. Г. Н. Складєвська із цього приводу говорить про те, що якщо два десятиліття тому напрямків вивчення метафор було усього чотири, то останнім часом їх з'явилося значно більше [Складєвская 1997, с. 168].

Мета дослідження полягає в аналізі метафоричного втілення концепту WAR в англійській мові. **Об'єктом** даного дослідження виступає концепт WAR. **Предмет** дослідження – моделі метафоричної актуалізації концепту WAR.

Постулати когнітивної теорії метафори були сформульовані Дж. Лакоффом й М. Джонсоном. Основна теза, висунута авторами, полягає в тому, що в основу процесів метафоризації покладено процедури обробки структур знання. Знанням є збагачений досвід взаємодії людини з навколишнім світом. При цьому особливо відзначається роль результатів такої взаємодії, відбитих у мові у вигляді онтологічних метафор. "Онтологічні метафори – спосіб сприйняття подій, діяльності, емоцій, ідей і т.п., як матеріальних сутностей і матерій" [Лакофф, Джонсон 2004, с. 49]. Саме даний тип метафор багато в чому й обумовлює мислення й поведінку людини.

У когнітивному плані процес метафоризації трактується як "метафорична проєкція" або "когнітивне відображення" області-джерела на область-ціль. Цей когнітивно-семантичний механізм утворення метафори, запропонований Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, одержав подальший розвиток у теорії концептуальної інтеграції М. Тернера й Ж. Фоконьє, у генеративній теорії метафори В. Н. Телія, а також у роботах Е. Макормака, О. М. Баранова й інших.

Ми повністю підтримуємо дані критичні зауваження й вважаємо, що в процесі метафоризації відбувається свого роду "перетасування" ознак двох взаємодіючих областей, у результаті чого й формується нове знання. Невипадково С. Е. Нікітіна, досліджуючи метафору, використовує образ сповитухи, що допомагає новим поняттям і поданням вийти із сутінок людської свідомості [Нікітіна 1991, с. 173]. Важливим, на наш погляд, для розвитку когнітивного підходу до дослідження метафори, якого ми й будемо дотримуватися надалі, є положення Е. Макормака про ієрархічну організованість системи людського досвіду, за допомогою якого здійснюється метафоричний процес". Він виділяє три взаємозалежних рівні у вивченні метафори: 1) культура (співвідноситься з рівнем поверхневої конкретної мови); 2) семантика й синтаксис (більш глибокий рівень) і 3) пізнання, процеси концептуалізації (глибинний рівень).

Складність метафори як деякого пізнавального процесу пов'язана з тим, що вона одержує мовне вираження в певному культурному контексті за допомогою втіленої свідомості. Метафора в цьому зв'язку трактується автором як "еволюційний пізнавальний процес, що поєднує мозок, розум і культуру в їхньому творчому творенні мови".

Отже, кожне з названих напрямків у дослідженні метафори сприяло тому, що на сьогоднішній день метафора – це не просто троп, що виконує орнаментальну функцію

в публічній мові, не просто семантична аномалія, обумовлена навмисним зрушенням у змістовному плані мовної одиниці, і звичайно, не "хвороба мови", що призводить до її деградації. Це динамічна модель смислоперетворення, у якому взаємодіє ряд факторів, основним з яких є фактор людський. Саме останній "привносить у метафоризацію той етно-, соціо-, психолінгвістичний комплекс, що дозволяє всупереч логічним заборонам з'єднувати в метафорі й синтезувати конкретне й абстрактне, логіку першого й другого порядків, гіпотетичність і реальність, репродуктивно-асоціативне й креативне мислення" [Телия 1996, с. 189]. Слід також зазначити, що метафора несе в собі певний прагматичний потенціал, що викликає в дискурсі відповідний перлокутивний ефект. У силу цього метафора виступає потужною зброєю в руках ЗМІ, що впливає на інтелект, почуття й волю адресата, і розглядається як один із засобів напруженої комунікації, валоризації й навмисної значеннєвої невизначеності висловлень у політичному й масово-інформаційному дискурсі.

Тепер перейдемо до найбільш фриквентних метафоричних моделей, за допомогою яких реалізується концепт WAR. В якості базової моделі взаємодії концепту WAR з однієї зі структур повсякденного досвіду в даній роботі виступає в першу чергу модель персоніфікації.

1. Персоніфікація ґрунтується на специфічній властивості людини або способі її (людини) сприйняття. Так, персоніфікації війни сприяють дієслова руху, а точніше, пересування за допомогою ніг: *When the War Comes Home: Iraq Veteran at Fort Hood Speaks Out About Last Week's Mass Shooting* (назва заголовку). *On the other hand, if the war goes well, and particularly the aftermath, and we are able to establish a viable democracy in Iraq, we really will be able to prove the compatibility of our interests and our ideals. The North Vietnamese Army is much better prepared, having been aided by China with the latest weapons and planes, and the war goes badly for South Vietnam.* В даному випадку уособлення війни здійснюється за рахунок взаємодії абстрактного субстантиву *war* з метафоричними дієсловами *to go, to come*.

Також по моделі персоніфікації з лексемою *war* сполучаються дієслова фізичної дії: *to create, to make, to cause, to ruin, to destroy, to transform, to change, to bring, to rob, to rage, to threaten etc: Finally, the realization that war destroys the human spirit is one of the more horrifying and depressing things that we can learn from war. The Civil War changed the lives of the family and friends of the soldiers. Joseph Stiglitz on how the Iraq War ruined the economy.*

2. Метафора вмістища поряд з персоніфікацією належить до числа основних онтологічних схем образів (image schemas), що постійно відтворюються в процесі фізичної взаємодії людини з дійсністю. Метафора вмістища (container metaphor) базується на таких властивостях об'єкта, як наявність зовнішньої й внутрішньої сторони (having an inside and outside) і здатність утримувати усередині себе інші об'єкти (capable of holding something else) [Lakoff, Johnson 1980, с. 51].

Війна через метафору вмістища в англomовних ЗМІ може передаватися наступним чином: *a volcano that could erupt at any moment*, з одного боку, та *in the vortex of war*, з іншого. Війну як контейнер репрезентує дієслово руху в конструкції *go to war*, а також вираз *a country at war*.

3. Ігрова метафора – одна з найпоширеніших моделей репрезентації дійсності в сучасному політичному дискурсі [Шейгал 2002]. На історично тісний зв'язок між грою й культурою, релігією, філософією, правом, війною й політикою на ранніх стадіях культури вказував І. Хейзинга, що також підкреслював, що перераховані вище форми культури поступово "втрачають контакт із грою" [Хейзинга 1991, с. 69]. Однак "гра" залишається сполучним асоціативним компонентом багатьох сучасних феноменів, у тому числі й війни. Дж. Лакофф відносить модель гри до числа основних концептуальних метафор європейської культури (життя – азартна гра). У даній роботі ігрова метафора розглядається як

макромодель стосовно частковим її видам – театральні-ігровій і спортивно-ігровій метафорам. Розглянемо більш детально кожен з цих видів.

Метафорична модель **"війна – це театр"** представлена широкою палітрою метафоричних слововживань: готування до війни розглядаються як підготовка сцени до спектаклю, написання сценарію, розподіл ролей між акторами. Як і кожне шоу, війна має своїх сценаристів, режисерів, постановників, а також публіку, що стежить за розвитком подій на сцені (театр воєнних дій): *"...setting the stage for military action ..."* (*"US says Iraq missile cut will not suffice"* / *The Boston Globe*, 23/02/03/) Театр війни буває сухопутний, морський і повітряний. Театром сухопутної війни є сухопутна територія держави; театром морської війни — внутрішні морські води, територіальне море воюючих держав і відкрите море. Театром повітряної війни є повітряний простір над сухопутним і морським театром війни.

Метафорична модель **"війна – це змагання"** є універсальним засобом для переосмислення сфери політики в англomовній картині світу. Точкою дотику політичного й спортивного дискурсів є елемент змагальності між супротивниками, учасниками бойових дій. *"We are on the same team. We have the same goal"*. (*"A pitch for Americans"* / *Washington Post*, 24.02.03.).

Важливу роль в розумінні концепту **WAR** відіграє метафора **"війна – це економічна операція"**, важливим компонентом значення якої є порівняння вигоди й збитків, тобто вказівка на два протилежних фактори, що зробили вплив на ухвалення рішення про початок війни в Іраку: *"Some diplomats ... have viewed the differences between Washington and European adversaries on the Security Council and found plenty of room for a bargain"* (*"New element in Iraq's mix"* / *New York Times*, 01.03.03.). *"Why would we want to grant them influence over the terms, the powers, the duration of an occupation bought at the price of American and British blood?"* (*"Don't go back to the U.N."* / *Washington Post*, 21.03.03.).

До моделі **"війна – це світ тварин"** відносяться зооморфні метафори, для яких значимими є концептуальні вектори жорстокості й агресивності, тому дана модель характеризується позначеннями дій, властивих хижим тваринам, що викликає тривожні асоціації, почуття небезпеки: *"We are on the same path. We have the same beasts"*. (*Washington Post*, 24.02.03.). *Finally, the realization that war eats the human spirit is one of the more things that we can learn from war. The Civil War changed the lives of the family and friends of the soldiers. Joseph Stiglitz on how the Iraq War swallowed up the economy* (*The Boston Globe*, 23/02/03/).

В рамках даної моделі військова кампанія в Іраку розглядається як підготовка ґрунту для посадки паростків рослин, тобто демократії й волі, для чого необхідно, насамперед, позбутися від бур'янів (ворожої армії, старого режиму, його політичних і соціальних інститутів): *"US commanders are also said to have instructed their troops to adopt tougher tactics to weed out militiamen"* (*"Strains of war test the allies"* / *The times*, 02.04.03.).

Метафорична модель **"війна – це шлях"** представлена широким спектром універсальних метафоричних слововживань, що описують політичні зміни в ході війни в Іраку як рух. Для концептуальної метафори "шлях" актуальні такі властивості, як відсутність чітких меж, синкретичність: *"Is the crisis over Iraq simply one of those periodic bouts of transatlantic turbulence or does it signal a genuine parting of the ways?"* (*"From Mars to Venus via the Atlantic"* / *Financial Times*, 16.03.03.). *"A long, winding road to a diplomatic dead end"* (title / *New York Times*, 17.03.03.).

У наведених прикладах використовуються слова, що позначають труднощі подолання виниклих проблем: *parting of the ways* = розвилка, *a long winding road* = довга гвинтоподібна дорога, *dead-end* = тупик.

Певний інтерес представляє модель **"війна – це урок"**, у якій держава, що бере участь у війні, зображується як учень, що отримує нові знання: *"In many ways we are learning as we go..."* (*"Under new management: Garner plan will divide the country into three zones"* / *Independent*, 10.04.03.).

Обговорення питання про те, чи варто починати війну в затоці, виявляло собою цілу панораму метафор. Держсекретар Бейкер із Саддама Хусейна як головну перешкоду на шляху "розвитку нашого економічного життя". Президент Буш сказав, що він "затис у лещата" нашу економіку. Генерал Шварцкопф назвав окупацію Кувейту як триваюче "згвалтування". Президент сказав, що Сполучені Штати перебувають у Перській затоці, щоб

"захищати волю, захищати наше майбутнє й захищати невинних" і для досягнення цих цілей нам необхідно "відтіснити Саддама Хусейна". Саддам Хусейн був порівняний з Гітлером. На думку Лакоффа важливо, буквально життєво важливо, зрозуміти, яку роль метафоричне мислення зіграло в залученні американців у цю війну.

Отже, метафоричність – це не перевага й не недолік мислення, це його невід’ємна частина. При використанні метафор краще сприймаються абстрактні поняття й надзвичайно складні ситуації. Основними моделями метафоризації концепту *war* у сучасній англійській мові є "війна – це театр", "війна – це змагання", "війна – це економічна операція", "війна – це світ тварин", "війна – це шлях", "війна – це урок".

Література

Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. — М.: Едиториал УРСС, 2004. — 256 с. Никитина С. Е. О концептуальном анализе в народной культуре // Логический анализ языка : Культурные концепты / Серафима Евгеньевна Никитина. — М. : Наука, 1991. — 204 с. Скляревская, Г. Н. Категория оценки: основные понятия, термины, функции (на материале русского языка) / Склеревская Н.Г. // Оценка в современном русском языке, 1997. — С. — 166-184. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. — М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. — 342 с. Хейзинга Й. Homo Ludens: в тени завтрашнего дня / Хейзинга Й. — М.: Прогресс-Традиция, 1997. — 413 с. Шейгал, Е.И., Буряковская, В.А. Лингвокультурология: Языковая репрезентация этноса / Шейгал Е. И., Буряковская В. А. - Волгоград: Перемена, 2002. — 178 с.

УДК 811.112

КОВАЛЬ І.І.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК КОНЦЕПТУ *SCHÖNHEIT* У VIII–XIV СТОЛІТТЯХ

В статті розглянуто історико-культурний розвиток концепту *SCHÖNHEIT* у VIII–XIV століттях. Досліджено лексичні засоби вербалізації концепту *SCHÖNHEIT* в давньоверхньонімецькій мові. Виокремлено диференційні ознаки концепту *SCHÖNHEIT* в середньовіжній мові та проаналізовано їх взаємозв’язок з культурою середньовічної людини. Встановлено, що у давньоверхньонімецькій мові до основних ознак краси відносились вишуканість, пишність, грація, гарний одяг; у XI–XIV стст. до ознак краси додались неперевершеність, розкіш та блиск, статність, благородність, знатність та імпазантність, витонченість та привабливість, дорожнечість.

Ключові слова: концепт *SCHÖNHEIT*, диференційні ознаки, глибинне ядро, Середньовіччя, лицарська культура.

Коваль І.І. Историко-культурное развитие концепта *SCHÖNHEIT* в VIII–XIV столетиях. В статье рассмотрено историко-культурное развитие концепта *SCHÖNHEIT* в VIII–XIV веках. Исследованы лексические средства вербализации концепта *SCHÖNHEIT* в древневерхненемецком языке. Выделены дифференциальные признаки концепта *SCHÖNHEIT* в средневерхненемецком языке и проанализирована их взаимосвязь с культурой средневекового человека. Установлено, что в древневерхненемецком языке к основным признакам красоты относились изысканность, великолепие, грация, красивая одежда. В XI–XIV вв. к признакам красоты добавились неотразимость, роскошь и блеск, статность, благородство, знатность и импазантность, изящество и привлекательность, драгоценность.

Ключевые слова: концепт *SCHÖNHEIT*, дифференциальные признаки, глубинное ядро, Средневековье, рыцарская культура.

Koval I.I. Historical and cultural development of the concept *SCHÖNHEIT* in VIII–XIV centuries. The article deals with the historical and cultural development of the concept *SCHÖNHEIT* in VIII–XIV centuries. Lexical means of verbalization of the concept *SCHÖNHEIT* in Old High German language are investigated. Differential features of the concept *SCHÖNHEIT* in Middle High German are determined and their relationship with the culture of medieval man is analyzed. It is established that in Old High German to the basic features of beauty belonged elegance, splendor, grace, good clothes, in the XI–XIV centuries to those features of beauty were added luxury, stateliness, nobility and solemnity, charm and jewel.

Keywords: concept *SCHÖNHEIT*, differential features, underlying nucleus, the Middle Ages, courtly culture.